

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

פרשת "עקב"

מה בגיליון:

- 1) ניסי המדבר ומשמעותם.
- 2) האם מותר להניח ספר פסול בארון קודש?
- 3) ג' אופני הסבר, למה כתב הרמב"ם לאחר שסיים לעשות מצוה "ויחזור לתלמודו".

"נחשבה" – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

האגזור מיתה על עצמי? (ח.שפירא)

ניסי המדבר ומשמעותם.

א

מנעלים) אמר לו (ר"ש חמיו) אותם הבגדים שהיו עליהם מה שהלבישו המלאכים אותם בסיני לפיכך לא התבלו.

הרי לנו שלא היו בגדיהם מעשי אדם אלא כביכול נוצרו עמם (אף שלא בדומה לחומט שמתחילת טבע בריאתו נוצר הכסות עמו ואילו הם צריכים היו לבגדים שיגיעו עדיהם אבל מצד היחס שלא עשו כל השתדלות שווים הם). ותמה ר' אלעזר על ישוב חמיו: ולא היו גדלים? (דאף אם לא היו מתבלים אבל הגוף גדל וממילא מתקטנים הבגדים) והשיב לו חמיו, אל תתמה על זו, החילוץ הזה כשהוא גדל מלבושו גדל עמו. והקשה על זה ולא היו צריכים תכבוסת? (צ"ע אם הבגדים גדלים מאליהם כי הם בגדי מלאכים למה שיזדהמו? ונראה כי גם ברוחניות מצינו כן, הנשמה גודלת עם האדם בכל מצב ואינה בלה כלל, מכל מקום מזדהמת היא מחמת לכלוך הגוף רח"ל ואין בזה סתירה, אם כן אף הבגדים שעליהם שהיו לכאורה מלאכיים כולם רוחניים אבל שייכת בהם זוהמה ולפיכך תמה היאך לא פשטו את בגדיהם מעליהם כדי לכבסם) על זה תירץ לו חמיו, הענן היה שף בהם ומלבן. ותמה על זה ר' אלעזר ולא היו נשרפים מן הענן? אמר לו אל תתמה על זה, אסיטין הזה אין משהיצין אותו אלא באש אף בגדיהם שהיו מעשי שמים היה הענן שאף בהם ואינו מזיקן.

לפי זה נראה שכלל לא היו צריכים לבגדים. ויש לתמוה ע"ז למה צריכות היו הנשים לשאול שמלות משכנותיהן המצריות כפי עדות הפסוק (פ' י"ב פס' ל"ה) "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות" משמע שצריכים היו בגדים ללבוש והלא כל בגדיהם היו מהמלאכים? ואפשר שהבגדים הללו נועדו לאחר המדבר, דכל הנס הגדול שהיה עם הבגדים היה רק במדבר, אבל תיכף לאחר שיצאו מהמדבר פסק הנס כפי שפסק הנס של המן, לפיכך כדי שלא יחסרו לפתע בגדים, אמרה התורה שישאלו בגדים כדי שיהיה להם במה ללבוש בעת שיכנסו לארץ.

ב

ברם עדיין יש לתמוה, דאם כפי שמתבאר נעשתה להם הנהגה מיוחדת במדבר עד שנטלו מהם את כל הטורח המינימאלי שצריכים לטרוח כדרכו של עולם כדי שיוכלו ללמוד תורה בלי כל מפריע, איך נבאר את דברי הפסוק שלאחר מיכן (ה') "ויזעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרד" אם שמלתך לא בלתה מעליך ורגליך לא בצקה מה הם היסורים שעברו? כמו כן יש לתמוה על הפסוק לעיל ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וגו' אם אכלו את המן למה היו רעבים? (אומנם זה ניתן לפרש על לפני שהיה להם את המן, ברם לפי החשבון קיבלו את המן תיכף לאחר שכלו עוגות המצות שהוציאו ממצרים שהספיקו לששים סעודות ותיכף לאחר מיכן ירד להם המן, ועיקר העניי שהיה להם בשתייה שלא היה להם מים

איתא בפרשה (פ' ח' פס' ב-ד) "וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלוקיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצוותיו אם לא ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם שמתלך לא בלתה מעליך ורגליך לא בצקה זה ארבעים שנה".

ובפרש"י: שמלתך לא בלתה, ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמו כלים מגוהצים, ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם, כלבוש הזה של חומט שגדל עמו. וברא"מ ובגו"א מבארים שהפסוק מדייק "שמלתך לא בלתה מעליך" לא כתיב שמלתך לא בלתה, אלא מעליך, משמע שאף לא הפשיטו אותה כלל מהרגע הראשון שלבושו אותה כל הארבעים שנה שהיו במדבר, ועל כרחך כשהזדהמו הבגדים והוכרחו לתכבוסת היה הענן שף אותם ומנקם. והבגדים לא קטנו כשהגוף גדל (אצל הקטנים) דוגמת החומט (חלזון) שיש עליו את הכסות שגודלת עמו (הצדפה) בהתאם.

ותמה בגו"א, מפני מה נעשו להם ניסים כאלו, והרי יכול היה הקב"ה לזמן להם בגדים כדי תצרוכתם וכיון שכן ניסים אלו לחינם ואין הקב"ה עושה ניסים לחינם? אלא מכאן שכל הנהגת הקב"ה עם בני ישראל במדבר הייתה הנהגה מיוחדת מעל הטבע, עד שמנע מהם כל דאגה ועמל שהוא מנת חלקו של כל אדם שצריך לעמול לפרנסתו ולכל צרכי ביתו ואין אחד שלא יטרח על כל מה שהוא זקוק לו (מעת הקללה בזעת אפך תאכל לחם) ואפילו אלו שחיים בצמצום ועושים את המיטב כדי שלא להוציא הוצאות שאינן הכרחיות, עדיין צריכים לעמול עד שהמינימום ההכרחי מצוי בידם. אבל דור המדבר שהיה דור דעה וסיפק להם הבורא את המן מלמעלה כדי שיוכלו ללמוד בלי כל מפריע, ובא הפסוק לציין שלא רק את המזון סיפק להם הקב"ה בדרך ניסית ביותר אלא אף את מלבושיהם, לפיכך לא היה מקום לשותפות מסוימת מצידם, שאם היה הקב"ה מזמן להם את בגדיהם ואילו היו צריכים לכבסם או להתאים בגדים לקטנים בעת שיגדלו, לא היה ראשם פנוי לחלוטין לעבודת הבורא.

ברם תמה הגו"א, אם הפסוק מדמה את מלבוש בני ישראל לחומט למה הוצרכו בתחילה ליצור בגדים וללבושם והלא אין זה דומה לחומט שנבאר ובגדיו עמו ולפי משל החומט היו צריכים הבגדים להיווצר עמהם בתחילה? והביא הגו"א מדרש בתחילת דברים שאכן כך היה אצל בני ישראל שבגדיהם לא היו מעשי ידי אנוש ואף לא לבשוהו מעצמם. וזה לשון המדרש "ר' אלעזר בנו של ר' שמעון שאל את ר' שמעון בן יוסי חמיו, כלי קורסיוס יצאו עם ישראל במדבר? (כלומר בגדיהם היו עשויים מעור שאינם כלים בטבעם ואין הם נוחים כלל ללבישה ולפיכך אין עושים מהם בגדים ללבישה רק

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

צריכים ביאור. אמנם דברי רש"י צריכים עיון, שהרי הפסוק לקמן בפרשת כי תבוא (פ' כ"ט פס' ד') מעיד "ואולך אתכם ארבעים שנה בדבר לא בלו שמלותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך" הרי שהתורה מעידה כפירוש האונקלוס שנעליהם לא סרו מעל רגליהם כל הארבעים שנה?

וב"גור אריה" נוטה לפרש את דברי רש"י דכוונתו הייתה שהלכו מנעלים כפי שהפסוק מעיד בכך וכוונת רש"י לומר למה רגלך לא בצקה כי היו לך מנעלים ולא הלכת יחף ולפיכך לא נפחו רגליך, ואם תתמה למה א"כ לא פירש רש"י שהלכו מנעלים והנס היה שלא בלו מעל רגליהם שודאי שאם היו להם מנעלים כל העת לא נפחו רגליהם, שהרי התורה שינתה הלשון ולא כתבה כבפרשת כי תבוא ונעלך לא בלתה מעל רגלך כי התורה באה לציין את השוני שיש בין הבגדים של האדם שהם לכבוד ולתפארת לאדם כפי שר' יוחנן קרא לבגדים "מאני מכבודתא" אבל המנעלים אינם בגד כבוד לאדם ועיקר תכליתם למנוע נזקים מרגליו שלא יכשלו בנגף וינזקו, אבל במהותם הם בגדי גנאי, תדע לך, שהרי צריכים להסירם במקום קדוש כפי שאמר הפסוק "של נעליך מעל רגליך" ולפיכך תקנו חכמים בברכות השחר כשלוש את סודרו או טליתו לומר מלביש ערומים בלשון לבישה ואילו כשהוא לובש מנעלים מברך שעשית לי כל צרכי, כאן הברכה היא שהקב"ה דואג לו לכל ההכרח אף למנעלים לרגליו ואין זה נכלל בכלל מלביש ערומים כי אין זה משום הכבוד כלל.

ולפיכך כאן שהפסוק בא לציין את הניסים הגדולים שעשה השי"ת לעם ישראל אומר הוא, ורגלך לא בצקה, כלומר כיון שהמנעלים משמשים את האדם שלא יהיה ניזוק מכל הדרכים לפיכך דאג לך הקב"ה שגם מנעלים יהיו עליך תמיד ולא יסורו מעל רגליך אף שאין הם לכבוד ולתפארה, וכך אומר הפסוק, שמתוך שהיא נצרכת לך לכסות לא בלתה מעליך כל הארבעים שנה ולא נוקק לחפש לך בכל עת בגדים אחרים ואף לא הוזהקת לכבסם כשנזהמנו ומה שהיו לך מנעלים כדי שלא תינזק ברגליים בצקיות כל זה היה לך כדי שיהיה לך את כל הנצרך וכל זה נעשה כדי שתדע שלא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. אבל בפרשת כי תבוא לא בא הכתוב להזכיר רק את הניסים שנעשו להם משך שהותם במדבר כאן כותב הפסוק כפשוטו ששמלותיהם לא בלו מעליהם וכן נעלם לא בלתה מעל רגלם כי כך היה. לפי"ז אין כל פלוגתא בין רש"י לאונקלוס ושניהם לדבר אחד כיוונו.

אולם בשפתי חכמים תירץ הקושיא בין הפסוקים באופן אחר, דבפרשת כי תבוא הפסוק מדבר על יוצאי מצרים שהיו להם מנעלים קודם שיצאו ממצרים שהרי שאלו כלי כסף כלי זהב ושמלות וודאי נטלו להם גם נעליים כפי הצורך ולהם היה הנס שהמנעלים שעל רגליהם לא בלו ולא הוצרכו למנעלים אחרים, אבל אלו שנולדו במדבר לא היו להם מנעלים והם הלכו כל הארבעים שנים יחפים ואפילו הכי מספרת התורה את גודל הנס שאף הם לא בצקה כף רגליהם. ובאופן אחר ביאר מהר"י קארו ז"ל, דלעשירים היו מנעלים ואילו לעניים לא היו מנעלים ולפי"ז רש"י והאונקלוס חלוקים בפשט.

ברם יש לתמוה מעט על פירוש מהר"י קארו, שהרי גבי קרבן פסח נאמר 'וככה תאכלו אותו נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם' אטו נימא שציווי זה נאמר רק לעשירים ולא לעניים? מלבד זאת לא יובן וכי לא יכלו לשאול מנעלים מהמצרים, שהרי כל מה שרצו לשאול מהם יכלו ואף נתנו להם מעבר למה ששאלו למה לא ביקשו מהם גם מנעלים דבר הכרחי לכל אלו שיוצאים במדבר, ודוחק לומר שכיון שמנעלים אין הם בגדי תפארה כפי שכתב בגו"א וכל יציאתם הייתה רק לגי ימים פרק זמן מועט לא היה להם את העזו לבקש מנעלים כי אם היו דורשים זאת היה ניכר בעליל כי הם יוצאים לחופשי ולא היו נותנים להם (שהרי השאלה הייתה קודם מכת בכורות) וצ"ב.

לשתות ובכל הפסוקים משמע שעיקר הטענות שלהם היה על הצמא מלבד אלו המתאווים שרצו לאכול בשר ועל זה נאמר ששאלו שלא (כהוגן).

וב"אור החמה" מבאר שלמעשה בני ישראל עברו ניסיון במדבר, הקב"ה הכין להם את כל צרכיהם מכל המובנים ולא היו צריכים לטרוח בזה אפילו את הטרחה הכי קטנה וגם המן היה אוכל דק ביותר עד שלא היו צריכים לטרוח לאכול כדרך הלחם ויתר המאכלים שפעמים קשה לעכלם, ולפיכך היה דק ככפור ולא היה צריך לעבור תהליך עיכול, אלא תיכף היה נבלע בתוך האיברים בלי לעיסה ובלי עיכול. כמו כן טעמו בו את כל המטעמים שרצו לטעום וכל זה נעשה כדי שיבחינו שהכל הוכן למענם ולצרכם ולא יהיו טרודים בשום פעולה חיצונית, ואלו שאכן זכו ורצו ללמוד תורה בלי מניעות אכלו לחם אבירים וגדלו במדרגות התורה והגיעו עד לפסגות, ועליהם נאמר במדרש "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן".

אבל אלו שלא זכו ולא היה להם שלם עם התורה והמצוות הם לא מצאו סיפוקם בלחם הזה וקראו לו לחם קלוקל מלשון קלות וביטוי זה בא להביא את מורת רוחם על כך, כי הם נהנים רק מלחם שנאכל "בזיעת אפך" דהיינו בטורח עצמי (מבחינתם לחם כזה הוא נהמא דכיסופא כי הם לא טרחו עליו ומגיע להם כמו במתנה ולחם כזה הוא מחייב אותם מאד ולפיכך לא נוח להם בכזה לחם) וא"כ זהו וירעיבך בזה שקיבלו את המן בלי כל טורח שהיו שחשו כעין רעבון כי לחם שבא להם בקלות כזו הרי כאילו לא אכלוהו ואותה תחושה חשו בכסות כי כמה טרחות טרח אדם הראשון עד שהיה לו כסות ומתולדות הטורח הוא הלבישה והפשיטה וכיבוס הבגדים ולפיכך כאשר הסיר מהם את הטרחה ההיא הוה לדידהו כמו ייסור. וזה היה הניסיון לדעת את מה שחשו במעמקי הלב

ולפי זה נמשך גם (פסוק ט') "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה" שזה קאי על ארץ ישראל שבו צריכים היו לעמוד על הלחם וקיים בהם, כי בזעת אפך תאכל לחם, וזהו לחם שאינו מגיע במסכנות לעומת המדבר שלא היה להם רק את המן ומצב זה הרעב אותם כי הם אכלו לחם כביכול של מסכנות (נהמא דכיסופא) וממילא יהיה מצב של, ואכלת ושבעת וברכת, שתרגישו בזה שובע וממילא תהיו חייבים בברכת המזון דאורייתא, אבל במן לא חשו ברכת המזון מדאורייתא כי לא אכלו כדי שביעה. אמנם פירוש זה תמוה לכאורה שהרי בגמ' בברכות (דף מ"ח ע"ב) אמרו משה תיקן לישראל את ברכת הזן על המן, משמע שאכלו ממנו כדי שביעה ומשמע שהיה חיובם מדאורייתא? יתכן יהיה לבאר שזה היה רק לצדיקים שהיו שבעים במה שנותנים להם ועבורם היה זה לחם אבירים, אבל אלו שלא זכו למדרגה הזאת לא היו חייבים לברך (אור החמה) ודפח"ח.

ג

"שמתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה"
ובאונקלוס: כסותך לא אתבליאת מנך ומסנדך לא יחפו דגן ארבעין שנין".

ולכאורה תרגום המילים יומסנדך לא יחפו' אומר שלא הוסרו מעל רגליהם כפי שכסותם הייתה עליהם כל הארבעים שנה. לפי"ז אין לזה כל שייכות עם פשוטו של מקרא 'לא בצקו כדרך הולכי יחף שרגליהן נפוחות' דלפי זה היה הנס שעל אף שלא הלכו מנעלים וצריכות היו רגליהם לנפוח כדרך הולכי דרכים שמהלכים יחף שרגליהם בצקות ובא הפסוק לומר לנו את חסדי השי"ת שלמרות כן לא היו רגליהם בצקות. ברם אונקלוס מתרגם שכן הלכו עם מנעלים ולא היו יחפים כלל וממילא לא היו בצקות רגליהם כי המנעלים דרכם לשמור על צורת הרגל על אף שמהלכים בהן מהלך רב ואין כאן כל נס, וצריך עיון דלכאורה היה לתרגום לפרש פשוטו של מקרא כפי שתמיד הוא מפרש ואילו כאן אינו מפרש כרש"י, לא בצקה לא נפחה כבצק כדרך הולכי יחף שרגליהן נפוחות, והדברים

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

לבושם כדי שלא להתמהמה לרגע קט ברגע שיגיע העת, ולפיכך נקטו אותם כדוגמא למידת החיפזון, ואילו יתר העם לא הורשו לילך מנעלים בשל היותם עבדים לפיכך גם בעת יציאתם נותרו יחפים וכיון שכן כך נותרו במדבר, ובזה יומתק לשון הפסוק "לא בלו שמלותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך" לגבי השמלות נקט הכתוב לשון רבים ואילו לגבי המנעלים לשון יחיד והוא לכאורה תימה; ולפי מה שמתבאר הדברים עולים יפה, כי שמלות היה לכולם לפיכך נקט הפסוק לשון רבים, אבל נעלים היו רק ליחידים כמו הזקנים, לפיכך בזה נקטו לשון יחיד להורות שלא לכולם היה. ודפח"ח.

ובאור החמה ביאר באופן מעניין את העניין, סמל החופש היו מנעלים כי זה בא לבטא שהוא יכול לילך לכל מקום שירצה לפיכך כל בני החורין היו מהלכים כשמנעליהם לרגליהם, אבל העבדים שהיו מוגבלים וכבולים לא היו נועלים מנעלים לרגליהם, ויש לומר שכל אלו שהיו חייבים בעבדות מצרים הם היו יחפים אבל הזקנים כבר לא עבדו כיון שהיו תשי כוח וגם נראה במפרשים שרק שישם ריבוא עבדו בפרך וכנגד זה היו יוצאי הצבא ששים ריבוא ועל כן יש לפרש את הפסוק וככה תאכלו בזקנים כפי המשך הפסוק ומקלכם בידכם ודרך הזקנים להלך במקל. לפי"ז אפשר לומר שהזקנים שלא עבדו בפרך הורשו לילך מנעלים, לפיכך אומר הפסוק שמציין את מידת החיפזון בזקנים שהיו צריכים להיות נכונים כבר עם כל

האם מותר להניח ספר פסול בארון קודש?

והשיב לו הנוב"י שטענתו אינה טענה, כי אם אכן סיבת המעלה של שברי הלוחות משום שהייתה בהם קדושה יתירה ואין להשוות ספרי תורה פסולים להם, א"כ מהאי טעמא יקשה על דברי רב יוסף (שם) מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג ביזיון" מינה מוכח ששוה דין תלמיד חכם שהוא בבחינת שברי לוחות ללוחות שלימים ולפיכך אין לנהוג בהם ביזיון.

איתא בפרשה (פ' י' פס' א') "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ". וכתב ברמב"ן וטעם ועשית לך ארון עץ שתשים בתוכו בעת שתד, והיה הארון הזה כולו עץ, הוא והמכסה אשר עליו מלמעלה כמנהג כל הארונות. והיו הלוחות שם עד שנעשה המשכן ואז עשו הארון המצופה זהב והכפורת אשר עליו זהב טהור, ולא אמר כן בלוחות הראשונות, לפי שהיה גלוי לפניו שישברם" עכ"ל.

והנה בשלמא אי סיבת הדין שמניחים את שברי הלוחות בארון כלוחות השלמים כי כך הוא הדין לנהוג בספרים פסולים ככשרים, כי אין לראות את הפסלות כירידה בדרגת הקדושה, יש לפי זה ללמוד גם כלפי תלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונס שאין לנהוג בו בביזיון, כי הפסלות שיש בו מחמת שכחת התורה אינה סיבה להורדה בדרגת הקדושה ולפיכך נוהגים בו קדושה מכוח התורה שהייתה בו אז, אבל אם נתפס כטענת רבי יאקב דלוחות הראשונים יש דרגת קדושה כי נפסלו על ידי הקב"ה והוי מעשה ידיו א"כ אין הנדון דומה לראיה.

מפשטות דברי הרמב"ן ז"ל משמע שארון הברית נעשה אך ורק ללוחות השניות ולאחר שכבר היה ארון הונחו בו לוחות שניות ושברי הלוחות הראשונות, ברם לא היה דין לעשות ארון מיוחד עבור שברי לוחות, דאם גם לשברי הלוחות יש דין לעשות לוחות, לא תירץ הרמב"ן כלום, למה נצטוו משה לעשות ארון רק ללוחות שניות ולא היה ציווי בלוחות הראשונות, אלא ע"כ דאין עושים ארון לשברי לוחות רק מניחים בארון הקיים את שברי הלוחות.

ועיקר הראיה שהביא השואל משברי הלוחות שהונחו בארון אף שנפסלו אינה ראיה כל עיקר, כי שם מתחילה על דעת כן נעשה הארון כדי שיניחו בו את שברי הלוחות בצד הלוחות השניות ופשיטא שבכה"ג מהני תנאי (כמבואר בשו"ע או"ח סימן מ"ב ס"ג בהג"ה). ומכל מקום יפה הוכיחה הגמרא שיש להיזהר בתלמיד חכם ששכח את תלמודו שלא לבזותו, ממה שמצינו שהקפיד הקב"ה על כבוד שברי הלוחות שיעשו להם ארון ויניחוהו יחד עם הלוחות השניות, הרי שכבוד הלוחות הראשונות לא נפל מחמת שנשברו ועדיין בקדושתם הם, אבל לגבי ארון הקודש שלא עשו בו תנאי מלכתחילה שיניחו בו ספרים פסולים מנא לן שיותר להניח בהם ספר תורה פסול?

ברם יש לעיין מלשון הספרי (פ' קרב) וז"ל "וכן אתה מוצא בארון האלוקים שירד לבית עובד אדום הגיתי ונתברך בשבילו, שנאמר ויגד למלך דוד לאמר בך ה' את בית עובד אדום הגיתי ואת כל אשר לו בעבור ארון האלוקים, והלא דברים ק"ו, ומה ארון שלא נעשה לא לשכר ולא להפסד אלא לשברי שלוחות שבו נתברך בשבילו, ק"ו לצדיקים שבעבורן נברא העולם".

הרי לנו שמטרת הארון הייתה לשברי הלוחות ולפי"ז יש לומר שכשנצטוו משה רבינו על עשית הארון ללוחות השניות לא רק ללוחות שניות נעשה אלא גם ללוחות ראשונות וזו הייתה מטרתו (אבל תחזור קושית הרמב"ן לקדמותה למה לא נצטוו משה רבינו לכתחילה לעשות ארון ויהיה עבור הלוחות הראשונות).

ברם כללא איכא בהלכה רופפת "פוק חזי מאי עמא דברי" ולכאורה מצינו מעשים בכל יום כשמוציאים ספר תורה ומגלים בו טעות לאחר מיכן ומשיבים את הספר לארון, אף שהארון מיועד לספרים הכשרים בלבד, הרי לנו שספר שנפסל לשעתו מושב לארון, ואין לדחות דזו אינה ראיה, כי שם ניתן לתקן את הספר לאחר מיכן ולפיכך נחשב הספר כשווה, אבל במקרה שלנו עליו סבה השאלה הנדון הוא בספרים שהסופר נואש מלתקנם, דאטו בדעתם תלוי הדבר: דאם הכל תלוי במציאות הפסול הוי הספר נידון כפסול, ומה לי שיכול לתקנו מכל מקום הוא במצב של פסול.

וכן נראה מפשטות דברי הגאון בעל הנודע ביהודה זי"ע (מהדו"ק או"ח סימן ט') בתשובה לשואל הרב יאקב נר"ו ששאל בענין להניח ספרי תורה פסולים שאינם ראויים יותר לתיקון מרוב הטעויות שבהן אם יכול להניחם בארון קודש שמקודש להניח בהם רק ספרים הכשרים, דאולי זה נחשב כפחיתות לארון הקודש, שהרי הספרים הללו פסולים הם והארון נועד רק לספרים כשרים?

בר מן דין גם הספרים עליהם דן השואל שאינם ראויים יותר לתיקון משום שנואש לתקנם מחמת רוב הטרחה שיש לו בהם אבל לו יצויר שירצה לטרוח בזה ולהוציא הוצאות כפי העניין יוכל, רק שתהא ההוצאה יתירה על השבח ובהוצאה זו יכול היה כבר לכתוב ספר חדש לפיכך נואש מלתקנם, ואי נימא זה שניתן לתקנם משוי ליה את החשיבות אין בזה שנואש כדי לקלקל מעלה זו של הספר, ולפיכך מצד הסברא החיצונה כשם שמחזירים ספרים לארון אע"פ

ודן רבי יאקב לומר מסברא שיהיה מותר וראיה לדבר מהגמ' במנחות (דף צ"ט ע"א) דדרשו את הפסוק (ב') "ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמתם בארון" תני רב יוסף, מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון". הרי לנו שמניחים שברי לוחות בארון לצד הלוחות הכשרים והוא הדין לגבי ספר תורה פסול שלא ניתן לתיקון עוד מותר להניחם לצד ספרי תורה כשרים. אלא שדחה תיכף את ראייתו, דזו מנא לן? ודלמא שאני שברי לוחות שהייתה להם קדושה יתירה, לפיכך ראויים הם להיות מונחים בארון קודש אבל ספרים פסולים אולי אין ראוי להניחם בארון שמיועד לספרים קדושים בלבד?

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

הארון רק ללוחות הקיימים אם איתא שאסור להחזיר לשם ספר פסול היה אסור להניחם ואין תנאי מועיל לאחר מעשה.

ויעיין בתוסי' עירובין (דף ס"ג ע"ב בד"ה כל זמן שארון) בתוך דבריהם אמרו דאפילו למ"ד אשר שברת ושמתם בארון יחד' כל זה היה רק בבית הבחירה שאז הארון היה מונח בקביעות במקום אחד, אבל קודם לכן לא הייתה מונחת שם, ולפי זה מעולם לא שמו את שברי הלוחות בהדי הלוחות שלמות שעשה משה רבינו אלא הונחו בארון נפרד.

ולפי זה נראה לכאורה בפשטות דלא נעשה הארון של משה לשברי הלוחות ומסתברא לומר דאף הארון שעשה בצלאל לא היה לצורך הלוחות רק נתחדש דין להניח את שברי הלוחות בצד הלוחות, וזה לכאורה נוגד את מה שהבאנו לעיל. ברם "דעת זקנים" לבעלי התוס' ורבינו בחיי סוברים שעד שנעשה הארון של בצלאל שמו את שברי הלוחות יחד עם הלוחות הקיימות, אך אין מוכרע בזה האם נעשה הארון לשניהם יחד.

ויש לתמוה על מימרת הגמ' במנחות (דף צ"ט ע"א) דרב יוסף מביא ראיה משברי הלוחות שהונחו בארון שיש לנהוג בזקן ששכח את למודו מחמת אונס כבוד ולא לנהוג בו בביזיון. ולכאורה למה הביא ראיה מזה שמניחים את שברי הלוחות בארון ולא הביא ראיה טובה טפי, שהרי אף היו יוצאים עם הארון של שברי הלוחות, כמאמר הירושלמי בשקלים (פר' ו) "תני רבי יהושע בן לוי אמר, שני ארונות היו מהלכים עם ישראל במדבר, אחד שהיו בו לוחות הברית ואחד שהיו בו שברי הלוחות, זה שהיו שברי לוחות נתונים בתוכו היה נכנס ויוצא עמהן" הרי שהיה ארון מיוחד לשברי לוחות ואם נוהגים בו כבוד לעשות לו ארון מיוחד ולא עוד אלא שיוצא ונכנס עמהם ודאי שיש לו לנהוג בו כבוד, וזו ראיה אלימתא טפי מהראיה שמניחים את שברי הלוחות בצד הלוחות.

ברם באמת יש בזה [שם] פלוגתא אם היו שני ארונות או ארון אחד, וכנראה שהבבלי קאי בשיטה שהיה רק ארון אחד והוא לא היה יוצא למלחמה [ורק פעם אחת טעו והוציאו למלחמה] ולפיכך נפל בידי הפלשתים, לפי זה שפיר הביא רב יוסף הוכחה רק ממה שהניחו את שברי הלוחות לצד הלוחות, ולפי דברי תוסי' בעירובין זה שהניחו אותם בבית עולמים יחד אף שבמדבר לא הניחום יחד ראיה מספקת לדבריו, ולא כ"ש אם נתפוס כדברי הדעת זקנים ורבינו בחיי שתיכף הניחו את שברי הלוחות בצד הלוחות הקיימים ודו"ק.

שנמצא עליהם פסול מחמת מעלתם ודרגתם, כך יש ניתן להשיב לכתחילה ספרים פסולים בארון (ולא חייב לגנום).

ברם חזר בו הגאון הנוב"י מסברא זו, דיחלוק בין ספר תורה שנפל בו פסול באחד הספרים, דאף אם חומש זה פסול עדיין יש לו ארבעה חומשים כשרים והרי הוא כשר לקרוא בו (כמבואר באו"ח סימן קמ"ג ס"ד יעויין בהג"ה) ועוד שהרי ספר שימצא בו טעות דבר הרגיל הוא ובזה יש לומר 'לב בי"ד מתנה עליהם' שיוכלו להחזירם לארון, אבל מאן ימר במקרה עליו דן השואל שיוכלו להחזיר?

ברם מכריע הוא למעשה שהספר נותר בכשרותו גם אם יהיו בו כל כך הרבה פסוליות עד שאין ראוי לתקנו, וכן נראה מרש"י בשבת (דף קט"ו ע"ב ד"ה פ"ה אותיות) דכתב שם שיעור לספר תורה שנמחק או בלה להיות בקדושתו, ולשון זה משמע שהוא נשאר בקדושתו.

מכל זה הכריע למסקנא הגאון נוב"י ז"ע שאין כל איסור לשכן את הספר בארון ואין מצד קדושת הארון כדי למנוע השכנת הספר בו, ברם יש לאסור זאת מצד שאסור לשכן ספר בלתי מוגה בביתו (והוא הדין בבית הכנסת) משום שעלולים לקרוא בו בחלק שאינו ניכר הפסול ולא ידעו שקראו בספר תורה פסול וכתב 'אל תשכן בתוך ביתך עולה'. וגם ביו"ד (סימן רע"ט) נפסק להלכה שספר תורה בלתי מוגה אסור להשהותו יותר מל' יום, על כן או שיתקן את הספר תורה ואם נואש מלתקנו עליו לגנוזו מהאי טעמא, עכ"ל בתשובה הנ"ל יעוי"ש.

ב

והנה הבאנו לעיל תורף דברי הנוב"י, דעיקר הראיה שהביא השואל משברי הלוחות שהונחו בארון אף שנפסלו, אינה ראיה כל עיקר, כי שם מתחילה על דעת כן נעשה הארון כדי שיניחו בו את שברי הלוחות בצד הלוחות השניות ופשיטא שבכה"ג מהני תנאי, תפס הגאון נוב"י בתור דבר פשוט שארון ברית ה' נעשה מלכתחילה גם עבור הלוחות הראשונות וזה תואם לספרי שהבאנו לעיל (דלא כרמב"ן שהבאנו לעיל), ודבר תימה הוא למה לא נצטוו מלכתחילה לעשות ארון ומה בכך מה שאמר הרמב"ן שגלוי היה לפניו יתברך שהלוחות ישברו והלא נעשה הארון גם בשביל שברי הלוחות ולמה שלא יצטוו עליו מראש, ומינה שרק לוחות קיימים מצריכים ארון ורק אם כבר קיים ארון מניחים בתוכו את שברי הלוחות אבל אין עושים ארון לכתחילה עבור שברי לוחות וא"כ צדק השואל שכיון שמעיקרא לא נעשה

ג' אופני הסבר למה כתב הרמב"ם לאחר שסיים לעשות מצוה "ויחזור לתלמודו".

א

בטלים, כפי שמפרש רש"י לעיל (פר' ו' פס' ז') "ודברת במ, שלא יהיה עיקר דיבורך אלא במ, עשם עיקר ואל תעשם טפלי". וא"כ אף כאן נפרש, דלא רק אתה חייב להגות בדברי תורה באופן שיהיו עיקר דיבורך בהם אלא אף את בנך כשיגיע לחינוך תלמוד באופן שיהיה עיקר דיבורו במ ולא חלילה וחס בדברים בטלים ויהא מתפרש היטב ולמדתם אותם את בניכם באופן שיהא לדבר במ שיהיה עיקר דיבורם במ בכל המצבים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, שבכל מצב יהא הבן משוחח בהם, מנא לן לרבות שמרגע שהתינוק מגיע לדיבור צריכים לדבר עמו בדברי תורה?

ונראה מסברא דאי אפשר להגיע לחינוך לתורה אם הבן אינו מתחיל את תחילת יניקתו בתורה מרגע שמתחיל אצלו הדיבור, שאם יניחנו לדבר בדברים בטלים עד לגיל חינוך יש לחוש שלא יוכל להתרגל למצב בו תהיה תורת ה' עיקר דיבורו, ועל כן אומר הספרי שאם נאמר חיוב ללמד את הילדים להיות במצב ודברת במ ולא בדברים בטלים חייב להיות שזה מרגע שהגיע לדבר, ואת הפסוק הראשון שילמדנו לא יהיה בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ כפי

איתא בפרשה (פר' י"א פס' י"ט) "ולמדתם אותם את בניכם לדבר במ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכנך ובקומך". ובפרש"י: לדבר במ, משעה שהבן יודע לדבר, למדהו 'תורה צוה לנו משה' שיהא זה עיקר לימוד דיבורו, מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא כאילו קוברו, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר במ וגוי' למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אם עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו, שדברי תורה נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאוי" (ומקור הדברים בספרי).

וברא"מ ובגו"א ביארו את ההכרח של רש"י ללמד את הבן כבר מרגע שידוע לדבר [והלא חובת חינוך היא רק מגיל שש שבע לפום חורפיה ומאי אולמה האי מצווה מיתר המצוות שמתחייב בזה כבר בגיל שנה שנתיים כשהבן כמעט ואינו בר דעת ולא שייך לחינוך?]. דאם לא כן היה לפסוק לכתוב 'ולמדתם אותם את בניכם בשבתך בביתך' [או ללמוד במ בביתך] מאי לדבר במ? אלא ע"כ משעה שמדבר שיהיה דיבורו במ. ועדיין הדברים צריכים ביאור, ודילמא מה שנאמר לדבר במ, לומר שיהיה עיקר דיבורם במ ולא בדברים

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

והדברים תמוהים אצלי מאד, בשלמא גבי תלמוד תורה שבכל רגע ורגע חייב בה ובפרט שמדובר שכבר עסוק במצוה ובאה לפניו מצוה שניה שלעולם לא היה צריך להתעסק במצוה השניה משום העוסק במצוה פטור מן המצוה, אלא שכיון שהמצוה אינה יכולה להיעשות על ידי אחר חל איזה פטור זמני בזה שפיר ניתן לומר שהפטור מותנה אם יכול לחזור לתלמודו, אבל כששתי מצוות שונות מוטלות לפניו ושתייהן במצב שווה איזה יעשה מאי אולמי האי מהאי? ויכול לבחור איזה שירצה, אלא כיון שיש צער בעלי חיים יש סדר במצוה להקדים את המצוה של פריקה לטעינה אבל אם נניח שלא יכול לטעון אחרי שיפרוק כלומר שהיא מצוה עוברת, למה שיניח למצוות הפריקה שיש בה צער בעלי חיים ויעדיף את מצות הטעינה? אם לא שנאמר שאם יטען ירוויח גם מצוות הפריקה אחרי כן ויהיו לו שתי מצוות משא"כ באופן השני שיפסיד מצוה אחת וזו סיבה להפקיע את חובת הקדימה ועדיין הדברים צ"ב.

האופן השני: יש לדייק בלשון הרמב"ם 'אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים לא יפסיק מתלמודו ומינה ביכולה המצוה להתקיים על ידי אחרים לא יפסיק כיון שעסוק כבר בלימודו, ויש ללמוד מזה שאם עדיין לא התעסק בתלמודו ועומדות לפניו שתי מצוות, אחת מצוות תלמוד תורה ומצוה אחרת, אף שהמצוה השניה יכולה להיעשות על ידי אחרים גם כן, אינו חייב לעזוב את המצוה השניה אלא יכול להתעסק במצוה השניה כיון שעדיין עוד לא התחיל לעסוק בתורה ואף שחידוש עצום הוא לדינא (שהרי תלמוד תורה כנגד כולם ולכאורה בזה לא שייך לומר 'אי אתה יודע מתן שכרם של מצוות' ויש להעדיף את תלמוד תורה על פני האחרת) יש ללמוד כן מדברי הרמב"ם שכתב 'לא יפסיק' שסיבת המניעה לא לעשות מצוה שיכולה להיעשות על ידי אחרים כי הוא עסוק בתורה ואין מן הדין שיפסיק מלימודו, אבל אם לא היה בבחינת מפסיק יכול הוא לבחור לעסוק במצוה השניה כיון שאינו פורש מתלמוד תורה.

ויש לפי זה לעיין בשאלה הבאה: איך יהיה הדין אם הפסיק מלימודו לצורך מצוה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים וכשגמר לעשותה נודמנה לו מצוה חדשה שיכולה להיעשות על ידי אחרים, האם יוכל לבחור לעשות המצוה השניה כיון שאינו פורש מעיסוק התורה שהרי כבר פסק מלימודו או לא? ונראה מדיוק דברי הרמב"ם 'ויחזור לתלמודו' שבא לומר בזה שכל העת הוא באמצע לימודו ואף שפרש מהלימוד בשל עיסוק המצוה השניה מכל מקום הוא גם בתוך עסק המצוה של תורה ולפיכך אסור לו לקיים את המצוה השניה שיכולה להתקיים על ידי אחרים, אלא יחזור לתלמודו כי הוא עדיין באמצע עסק המצוה ואם יפרוש הרי פסק מלימוד בשביל מצוה שיכולה להתקיים על ידי אחרים.

האופן השלישי: יתבאר על פי הוראה שאמר מרן הגר"ח הלוי ז"ע לאיזה רב חשוב ז"ל בעת שישבו כמה רבנים בביתו ודנו בעניינים חשובים, בתוך הדברים העלה אותו רב ביקורת על הגאון הקדוש רבי אליהו חיים מייזל זצוק"ל גאב"ד לודז' שהקדיש ימים ולילות לעשיית חסד עבור יתומים ואלמנות ועניים וכו', והתפלא אותו רב היאך מבטל הגאון הנ"ל מזמנו היקר כל כך הרבה שעות שגורמות לעצירה בגדילתו בתורה? מרן הגר"ח זצוק"ל לא יכול היה לסבול את הדברים ואמר בלשון ברורה ביותר: "רב שאינו סוגר את הגמרא כדי לעשות צדקה וגמ"ח אז גם בעת שהגמרא פתוחה לפניו כביכול היא סגורה, וכן להיפך, רב שיודע לקום ולעשות חסד ובשל זה הוא סוגר את הגמרא אז גם כשהגמרא כביכול סגורה כעת למעשה היא פתוחה לפניו (מתורגם מאידיש).

וביאר מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי שליט"א את דבריו, דעשיית מצוה כשצרכים לעשותה הרי היא השלמה ללימוד התורה ואינה גורמת לעצירת העליה בלימוד התורה, והביא לזה דוגמת המחשה, אם אדם יישב וייתגע בסוגיא פרק זמן של חצי שעה או שעה הוא יגיע לדרגה מסוימת של עיון בשל רציפות הלימוד, ואם בשל איזו טרדה יפסיק מהענין יקשה עליו לשוב לאותו עיון עד שישקיע עצמו שוב מחדש

סדר התורה, אלא ירגיל את לשונו לומר את הפסוק 'תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב' ירושה היא לנו והיא מאורסה לנו וזוהי תורת משה שקיבל את התורה מסיני, בכך יקבל את העיקר הראשון שנצטוונו בתורה ובמצוות על ידי משה רבינו מפי הגבורה וכשיש את הידיעה הזאת יש כבר את היכולת להנחיל לבן את כל היסודות, אבל בלא זה אין מקום לבנין, ומשיח עמו בלשון הקודש, כי בלשון זו קיבלנו את התורה ויש לתורה כוח להשפיע על הבן מכוח קדושתה כשהיא נאמרת בלשון הקודש אבל אם ילמדנו בשפת האומות לא תהיה ההשפעה גדולה כל כך, וזהו יסוד החינוך הטהור שאינו משתנה מעת נתינת התורה עד לדור האחרון ממש... וכל המשנה ידו על התחנתה.

ב

כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' אבל הל' ט') 'מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת להוצאת המת ולהכנסת הכלה, במה דברים אמורים בשאין לו כל צרכו, אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין, וכל שאין מתעסקין בתורה חייבין להתעסק עמו'. יש לעיין למה לא כתב הרמב"ם שלאחר שהתעסק עם המת יחזור לתלמודו כפי שכתב (פ"ג מהל' תלמוד תורה הלכה ד') 'היה לפני עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים לא יפסיק מתלמודו ואם לא יעשה המצוה ויחזור לתלמודו' ולא בכדי אומר זאת הרמב"ם שיחזור לתלמודו (ויתבאר לקמן).

כמו כן מצינו ברמב"ם (פ"ד מהל' רוצח ושמירת נפש הל' י"ג) וז"ל 'הפוגע בשנים, אחד רובץ תחת משאו ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטעון עמו, מצוה לפרוק בתחילה, משום צער בעלי חיים, ואחר כן טוען'. מורה הרמב"ם כאן שלא נפטר מהמצוה השניה אלא יש סדר במצוה, שתחילה עליו לפרוק ואחר לטעון, ולמה בהל' אבל לא כתב הרמב"ם דין זה שתיכף לאחר שהתעסק בלית המת יחזור לתלמודו שזוהי המצוה שהייתה מוטלת עליו קודם לכן?

ומו"ר מרן הגרמ"ד הלוי שליט"א תירץ, דיש לחלק בין אם אנו דנים בהל' תלמוד תורה שם נכתבות הלכות תלמוד תורה כותב הרמב"ם את כל פרטי וחיובי תלמוד תורה בכל המצבים, לכן מורה הרמב"ם את ההלכה מתי עליו להפסיק מלימוד תורה, ועל כן יש לו להורות שתיכף לכן חייב הוא לעסוק בתורה כי היא המצוה שמוטלת עליו תמיד, אבל בהלכות אבל מתעסק הרמב"ם בהלכות הנוגעות למת בלבד ואין זה נוגע כלל להלכות תלמוד תורה, לפיכך אין עניין שירה את ההלכה ויחזור לתלמודו ששייכת להלכות תלמוד תורה וסומך הרמב"ם על המתעסק במצוה שידע שכאשר נגמרה המצוה ששבה אליו חובת תלמוד תורה כפי שכבר הורה כן בהלכות תלמוד תורה. כמו מכן בהל' רוצח שם מבאר הרמב"ם את הלכות פריקה וטעינה יש בעניין להורות את סדר המצוה כששתי המצוות פריקה וטעינה עומדות בפניו, פריקה קודמת לטעינה משום צער בעלי חיים, ואחרי כן מצוות טעינה שמעולם לא נפטר ממנה, כיון שכבר שתייהן עמדו בפניו.

ג

וזה שהדגיש הרמב"ם [בהל' תלמוד תורה] את המילים 'ויחזור לתלמודו' מבאר מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי שליט"א בשלושה אופנים. האופן הראשון: הדין שצריך להפסיק את לימודו מחמת שזוהי מצוה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים, הוא דווקא באופן מותנה, שתיכף שיגמור את המצוה יוכל לחזור לתלמודו, אבל אם יודע הוא שבמידה ויעזוב את לימודו ויתעסק במצוה השניה לא ישוב ללימודו בשל כל מיני סיבות שיודע עליהן שיגרמו לו בשל זה, אינו רשאי לעזוב את לימודו, אפילו שעל ידי כך לא יהיה מי שיעשה את המצוה השניה. והביא מו"ר שגם מרן הגר"ח הלוי פירש באופן דומה את דברי הרמב"ם בענין פריקה וטעינה, דלא בכדי הדגיש הרמב"ם את המילים 'ואחר כך טוען' דרצה לומר בזה דמה שחייב לפרוק קודם כיון שיוכל אחרי כן לטעון אבל אם לא אינו פורק תחילה.

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

משמשת כהבטחה שלא יאונה לו כל רע, ובמידה והייתה לו הפרעה היא מלמדת אותו שבעצם הוא לא למד, כי אם היה לומד היה חוזר ללימודו באותו רצף, ודו"ק היטב בדבר.

הערת הגאון רבי יצחק אברומוביץ שליט"א מו"צ באשדוד ת"ו לפרשת ואחנתן

כבוד ידידי הרה"ג שליט"א כהמשך לנידון למלך שהרג בשוגג, עלה ספק בלבי אם מלך גולה, ויצא מעיר מקלטו, האם מותר לגואל הדם להרוג, או שמא יהיה בזה משום מרידה במלכות, ואולי אם אכן אסור לגואל הדם להרוג את המלך, אפשר שמי שאינו בכלל מיתת גואל הדם אינו בכלל, דעי' בכמה אחר' שכתבו הטעם שכאשר אין לו גואל שצריך בי"ד להעמיד גואל הדם [סנה' מה:]: דאל"ה אינו בכלל צער של גלות, כיון שיכול לצאת מבלי לחוש, וא"כ ה"ה במלך לא יגלה כיון שאין לגואל הדם רשות להרוגו כיון שהוא מורד במלכות וצ"ע.

כחצי שעה או שעה, כל זה מדובר אם ההפסק הוא בשל דברים בטלים, אבל אם סיבת ההפסק תהיה עשיית חסד במצב שמותר לפסוק, בכח"ג לא יפריע ההפסק כלל אלא יוכל לשוב לעומק העיון תיכף ומיד כאילו לא פסק מהעניין, וזוהי א"כ כוונת הרמב"ם ויחזור ללימודו, כלומר הוא יהיה במצב שמיד יוכל לשוב ללימודו כאילו לא הופסק.

והביא מו"ר ראייה לזה ממנו עצמו, שבעת היותו בחור אירע שלא אחת הפסיקו מרן הגר"י בשליחויות שונות עבור דברים שהרב היה צריך והבטיחו מרן שלא יופרע בכי הוא זה מלימוד התורה והעיד אף על עצמו, שכשהיה בחור שלחו מרן הגר"י זי"ע לא אחת לשליחויות חשובות ולא אחת אף קרא לו מהשיבה כדי לסדר זאת, ואמר לו שלא תהיינה לו מכך כל הפרעה בלימוד. ולמד מזה מרן הגר"י שאם קורה שההפסקה הזו הפריעה אותה היא כלל שקוע בתורה ולפיכך הפריעה לו ההפסקה, נמצא שבשעה שאדם יגע בתורה והתורה אומרת לו עתה להפסיק בשל מצוה שאינה יכולה להתקיים על ידי אחרים, התורה בזה מבטיחה שעל כרחק יוכל לחזור לתלמודו, ועל כן נותן הרמב"ם במילים אלו "ויחזור לתלמודו" הוראה קובעת וגם הבטחה, היא נותנת גדרים במצוה כפי שפירשנו לעיל אבל היא גם

"נחשבה" – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

כדאי – מאד – להתחזק – בבין הזמנים...

קשה להתחזק בבין הזמנים, אפילו כשעומדים פחות משבועיים לפני חדש אלול!

אולם אם שומעים שאפשר להרויח משהו, שאנני.

ובכן אפשר ואפשר...

והיה עקב תשמעון – ושמר את הברית ואת החסד ואת השבועה – ואהבך וברכך והרבך, ועוד ועוד עד כי חדל לספור. מי איננו מחפש ברכות של הקדוש ברוך הוא.

אמנם המבחן – במצוות שאדם דש בעקיביו, עקב תשמעון, בבין הזמנים תשמעון.

בבין הזמנים יש מבצע אחד פלום אחד, ואולי יותר. אתה מקיים מצוה והקב"ה מחשיב זאת למאה. כדאי – מאד – להתחזק – בבין הזמנים...

האגזור מיתה על עצמי? (ח. שפירא)

מתח רב שרר בבית המדרש המרכזי של וורשה, עשרות רבות של צורבים, מטובי העילויים של וורשה, עמדו פעורי פה מול האברך הצעיר ר' שלמה'לה אייגר בן ה-25 חתנו של ראש הגבירים ר' ישראל הירשזון שעמד במרכז האולם, כשהוא מוליך ביד בוטחת את ספינתו בנתיבי הים הסוערים, בסוגיא המפרכת "יש בגר בקבר".

תילי תילים של קושיות נערמו, בזה אחר זה, על הגמ' ושיטות הראשונים. נראה היה כאלו אין מוצא, הכל תמוה קשה ובלתי מובן. הצורבים אמנם ניסו את ידיהם בהבהרת העניינים, סברות חזקות ובנויות נזרקו מפיהם, כדי לפזר את הערפילים. ברם רב החובל הוכיח לכל הנאספים שעדיין אין שבילי הים נהירים להם.

לאחר שכולם נוכחו לראות כי הספינה עומדת לעלות על שרטון, החל כוחו הגדול של רב החובל להתגלות, בעת שפילס דרך בין כל המכשולים הרבים, והתווה דרך חדשה, בה החלו כל המכשולים להעלם בזה אחר זה, האור החל להפציע במנהרה החשוכה.

והנה לפתע בעומק הריתחא דאורייתא, נכנסו שני אדונים הדורים בלבושם, ניכר היה עליהם כי הם שייכים לבית המלוכה, עניין חשוב להם לדבר עם ר' שלמה, ר' שלמה ביקש את סליחת התלמידים והסתודד עמם שעה ארוכה, לפי מבע פניהם נראה היה שנידונו עמו דברים בתחומים עמוקים שהצריכו את כל הריכוז.

לאחר שתמה השיחה חזר ר' שלמה אל מרכז הסוגיא, אל תוך עומק העיון, בלי הפרש של רגע, בשזירה של היסוד בו היו צריכים להתיישב עשרות התמיהות, לשומעים נראה היה כאלו הוא קורא מתוך הכתב, וכך יכול הוא להמשיך מאותה פיסקה בה קטע את הפלפול. ההפרעה הבלתי צפויה לא נתנה את אותותיה בר' שלמה.

התלמידים נותרו משתאים ומשתוממים מהפלא שהתרחש לנגד עיניהם, כסבורים היו שאולי סוגיא זו מונחת היטב במוחו הכביר של העילוי הצעיר. אך לא עובר זמן רב ותופעה זו חוזרת על עצמה, פעם אחר פעם, כל אימת שתלמודו

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

נקטע על ידי רבי המלוכה. לא הייתה לזה השפעה על מהלך השיעור, ר' שלמה חזר לעומק העיון מהנקודה בה פסק בלי שיוצרך לסדר את הדברים מחדש.

כל אימת שניסו התלמידים לתהות על התופעה הזאת, השיאם ר' שלמה מהנושא בחכמה, הוא לא ראה בזה שום חכמה מיוחדת, התימה [התמיהה] שבפיו הייתה, איך אפשר אחרת? הוא אמר זאת בטבעיות רבה ובענוות חן, עד שבושו התלמידים שוב לשאלו.

עוברים ימים ושנים, ורבה של וורשה הגאון רבי חיים דוידזון זצ"ל נקלע לשיעור שכזה, התפעם הגאון מאד והכריז "לית דין בר איניש".

אמור לי ר' שלמה היקר, מהיכן לך כוח צמצום המחשבה, לשמור על החיבור לסוגיא גם אחרי ניתוק כביכול ממנה, בגין עניין של מסחר או שתדלנות. איך אפשר לחזור בו ברגע תיכף לסוגיא, כאלו מעולם לא נותקת משם? הפציר.

"תורה היא וללמוד אני צריך" סיים את דבריו במשנה תוקף.

ר' שלמה לא חש בנוח לחשוף את הסוד, אבל כשראה את תקיפותו של רב העיר ניאות לספר.

צעיר לימים היה ר' שלמה [15] בעת שדובר בו נכבדות עם בתו של הגביר האדיר ר' ישראל הירשזון. כבר באותם ימים נחשב לגאון עצום ששבילי הש"ס נהירים לו היטב. הצעות רבות הגיעו אל בית אביו, הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל רבה של העיר פוזנא, ובהם הצעות מופלגות, והצד השווה שבהן נתינת יד חופשית לעילוי הצעיר לפרוח בתורה. אך מכל ההצעות נראתה הצעת הגביר ר' ישראל הטובה והנכונה שבהן. מאידך היה בית ר' ישראל פתוח לרבי המלוכה ושועי ארץ, חשש ר' עקיבא שמא חלילה וחס יגיע בנו לידי ביטול תורה, בעת שינסו לערבו בכל מיני עניינים. קודם שיצאו לחופה קרא לבנו החתן ואמר לו, דע לך שלמה יקירי, כי במשך השנים בהם אתה סמוך לשולחן חמיק יגיעו אליך כל מיני נושאים ועניינים חשובים, מהם ענייני ציבור, ומהם ענייני מסחר. והיות ויודע אני כי לבבך שלם עם ה' אלוקיך ודבק אתה בתורתו באמת, על כן מברך אני אותך, שכל אימת שיגיע עניין שאמור להוציאך מהלימוד, שלא יהיה בכוחו למנעך מעומק העיון. וברגע שתצטרך לשוב לסוגיא בה היית שקוע תחזור אליה תיכף ומיד.

זכות אבא הצדיק עזרה שב"ה לא היה בכל המניעות הללו להסיר את ליבי מהתורה הקדושה, סיים ר' שלמה בענוות חן.

זכה ר' שלמה שרוב ימיו היה פנוי מכל עסק ציבורי, וראשו ורובו היה מונח בש"ס ובפוסקים. בד בבד עם הרבצת התורה לעשרות רבות של תלמידים, הייתה לו חברותא מופלאה עם אחד מגאוני הזמן, רבי שלמה זלמן ליפשיץ זצ"ל [בעל ה"חמדת שלמה"] מסכתות רבות שנו ביחד בהתמדה עצומה.

עוברים ימים ור' שלמה החל לנהל עסק גדול של קבלנות בתים [נדל"ן], בעזרת קשריו המסועפים של חמיו, בהיותו "טוב עין" החליט להכניס את חברו ר' שלמה זלמן לשותפות. תנאי כפול ומכופל התנה עמו, שלא יהיה להם שיח ושיג בשום נושא מסחרי בעת שהם לומדים, וגם בעת שמתעסקים במסחר יהיה ראשם ורובם בסוגיא. וכך התמשכה לה החברותא בין חזקת הבתים והמוכר את הספינה, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. וכך גם עם הסתעפות העסקים לא היה בטרדות הזמן להסיח דעתם מהעיקר.

הייתה הצלחתם לצנינים בעיני כמה סוחרים מתחרים, שלא יכלו להבין איך יתכן בזמן כה מועט בהם הם משקיעים את ראשם במסחר להגיע להצלחה כה רבה. לא יתכן הדבר בלי לרמות את הרשויות ברישומי הפנקסים, הייתה מסקנתם ברורה. יד מרושעת השתלחה ברישומי הפנקסים, וכך זויפו להן הרשימות ונשלחו אל פקידי הרשות.

שוטרי חרש נשלחו אל בית המסחר, תוך חיפוש אחר ספרי החשבונות. אי התאמות בין הספרים שנמצאו, לרישומים שהיו בידי השוטרים הביא למעצרים. העיר וורשה רעשה וגעשה על מאסר שני הצדיקים, שתדלנויות רבות נעשו עד שהוצאו לביתם.

תביעה למשפט פלילי הוגשה נגד שני השותפים. תוך פיזור ערפל רב כדי למנוע בעד השותפים להתארגן ולהגן על עצמם. טיפין טיפין החלו ידיעות לזרום על משפט חמור ביותר העומד להיחרץ כנגד שניהם. ממשלת פולין מחמירה הייתה על העלמות מס, עד כדי חריצת עונש מוות, ככל שהבגידה חמורה יותר, העונש חמור יותר. לשונות רעות ידעו כבר לחרוץ עונש מוות לר' שלמה אייגר שניצל את מעמדו הבכיר של חמיו עם השלטונות, ומאסר עם עבודות פרך, עבור השותף הזעיר הרב שלמה זלמן ליפשיץ.

חודשיים חוצצים בינם לבין המשפט, ובינתיים יושבים שני השותפים ולומדים. נאסר עליהם לעת עתה להתעסק במסחרם, כדי למנוע מהם לטשטש ראיות. וכך שקועים היו באוהלה של תורה מבקר ועד ערב. בכל שעות הלימוד לא הוסחה דעתם מהלימוד. רק בין לבין התעסקו בשאלה העתידית. במעט הזמן ישבו ושקלו את כל הטיעונים האפשריים, כולל שיחות עם פרקליטים בעלי עמדה בכירה, אך נראה כי הישועה רחוקה מהם. כל טיעון שהועלה ונדבק נמצא כחסר סיכוי. נראה היה כי החבל חלילה נכרך על צווארם.

עד לערב יום המשפט, לא נראה המתח על שניהם. בטוחים היו בסייעתא דשמיא שלא תעזבם. וכך שקועים היו בלימוד עד לחצות ליל.

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

בעת יציאתם מבית המדרש ישבו ב"פוליש" בניסיון אחרון למצוא טיעון צודק כהגנה למשפט החמור העומד חלילה להיחרץ עליהם. ברם גם עתה חשים שניהם כי נמצאים הם במבוך סתום, כביכול ננעלו שערי רחמים.

כדאי שנלך לישון עתה, כדי שראשנו יהיה צלול, אפשר שבטרם יחל המשפט נמצא את הטיעון הנכון להוכיח את חפותנו, הפטיר ר' שלמה זלמן לר' שלמה, בעת שנפרדו לדרכם.

ר' שלמה זלמן הלך לביתו וחשב לעצמו, היתכן שזה היום האחרון כאן? אמירת "קריאת שמע על המיטה" נאמרה בקול נשבר, תוך פשוט במעשיו וצידוק הדין. לאחר מיכן ניסה לתת מעט תנומה לעפעפיו, כדי שראשו יהיה מעט רענן לקראת הדין, אלא שהשינה ממנו והלאה.

מחשבות רבות מנסרות במוחו, אם לא עכשיו אימתי? איך אפשר להסיח דעת מלמצוא טיעון הגון, על מי תשליך יהבך, אם לא תעשה את מעט ההשתדלות הנכונה? אין כאן חסרון במידת "אמונה וביטחון" אם מנסים להפך בטענות, זו היא חובת ההשתדלות, וחייב כל אחד לעשות את המיטב שבידיו, אסור לסמוך על ניסים או על אחרים.

וכך קרוב לשעתיים התהפך על משכבו, תוך שהוא סוקר את כל הצדדים האפשריים. והנה לפתע הפציע אור גדול. כיוון מחשבה מדהים נפל במוחו, מה שהפריך את כל הראיות שנטוו אחת לאחת. מרגע לרגע התבהרה התמונה, היו כעת דברים של ממש כדי להפריך את העלילה.

בשמחה קם ממיטתו, ויצא בריקוד הודיה שמח לבורא יתברך, שחננו בעצה טובה ברגע האחרון. אייבי ב"ה ישועת ה' קרובה לבוא.

לפתע נפלה במחשבתו, ומה עם החברותא ר' שלמה? האם זה בסדר שרק אני עומד ושמח בעוד שיתכן שהוא עדיין שרוי בצער?! הצצה חטופה על מורה השעות שתלה על הקיר גילה שהשעה קרובה לעמוד השחר. ספק הלכתי החל לנקר במוחו, האם מן הדין לרוץ כעת או להמתין עד שיאיר השחר? מי יודע, אולי ר' שלמה גם את שנתו, ויש בזה חשש גזל שינה.

ככל שהפך בדברים חש שעליו להיות איש בשורה לידידו הטוב, הרי קרוב לודאי שגם ר' שלמה לא נתן שינה לעיניו, ואין מצוה גדולה יותר מלהיות מבשר טוב. שמא תאמר שגם הוא מצא פיתרון. אם כן ממ"נ, כדאי להקדים לשמוע זאת, אם זו אותה דרך הרי לך הוכחה חותכת לאמיתות הטענה, ואם זו דרך אחרת, טובים השתיים מן האחת, ואם העלטה שוררת ישוב לביתו.

כשהתקרב לביתו של ר' שלמה ראה שאכן האור דולק בחדרו. הוא הקיש על דלת ביתו בעדינות, לאחר המתנה של מספר רגעים נכנס לחדרו, ברם לתדהמתו הרבה רואה הוא את ר' שלמה יושב בשלווה רבה ליד שולחנו וגורס את משנתו בעיון, ספרים רבים נערמים על השולחן, דומה שעתה מכין את השיעור העומד להתקיים בבקר.

ר' שלמה זלמן אינו יכול לכבוש את התפעלותו. ר' שלמה השכחת את המשפט הקשה שעומד להתקיים בעוד מספר שעות?! הרי גורלות של חיים ומוות יחרצו בהם.

לא שכחתי לרגע קט את המשפט, עונה ר' שלמה בשלוות הנפש.

אז מאיפה תעצומות הנפש? איך ניתן לרכז ולצמצם את המחשבות כשחרב חדה מונחת על הצוואר? לא מצליח החברותא לרדת לעומק דעתו.

מחר אתה אומר שחיים ומוות נחרצים, ואז... תינח אם הייתי מוצא דרך להציל את עצמי הייתי מנסה להפך שוב ושוב, אבל כבר נוכחנו שדרך עוד לא נמצאת, ובינתיים אבטל תורה ואאבד את עולמי???? ותוך כדי, הוא מוציא את הרמב"ם מהארון ומצביע על ההלכה [פ"ז מהלכות רוצח ה"א] "חיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין". אם לא אשב ואלמד כרגע, גוזר אני על עצמי כעת מוות.

ר' שלמה זלמן אמר אחרי כן, כי למד באותו זמן פרק מאלף ביותר, מהי חיות ומהי מיתה. לא היה כל צורך לבשר לר' שלמה את הבשורה המשמחת. אחרי שלמד את ההשגה של "חיים ומוות" באסקפלרייתו המאירה של חברו ומורו.

רק כשהגיעו לשיעור בית המשפט גילה את אוזנו של חברו כי יש לו טיעונים חזקים כדי להפריך את דברי המשטינים. "וכי לא אמרתי לך כי "חיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין? כיון שדבקנו בתורה ממילא זכינו שוב במתת חיים".

~~~~~

מעתה ניתן להשיג ב"פרינטמייל" לצלצל *5023 [טלפון נוסף 036888813/23] "מלאכת מחשבת" מספר רשומה הוא 582- "מסיפורי המגיד" רשומה 583, הזמנה עד יום ד' בבקר המשלוח מגיע לבית ביום ו'. עלות גיליון 9 אג' לכל עמוד למזמין, יש ליצור מגוי ולרכוש שם ערך צבור 30 ₪.